

Gunstein Bakke (Norsko)

Jméno tohoto romanopisce, který si libuje v překračování žánrů, je u českých i slovenských čtenářů již dobře zavedené. Romány *Maud a Aud* a *V očekávání* vzbudily pozornost mnohých svým poetickým stylem, mnohohlasým vyprávěním a podnětnými úvahami, díky kterým je dnes Bakke (nar. 1968) právem považován za jeden z neoriginálnějších norských literárních hlasů. Jeho kariéru odstartoval na počátku nového milénia román *Kontoret* (Kancelář). Ovšem až jeho třetí román *Maud a Aud* mu zajistil potlesk literárních kritiků a spolu s Cenou Evropské unie za literaturu také slávu na norské i evropské scéně. Zpracoval v něm globální fenomén automobilové dopravy a jejího vlivu na dnešní svět. V románu *V očekávání* pak na skutečném příběhu Julie Pastrany, známé jako opičí žena, protože její tvář i tělo pokrývaly vousy, vystavěl román o těhotenství a o lidské identitě.

kapitoly z románu *V očekávání* přeložila Marta Bartošková

Rusko, říjen 1859

KONĚ

Cestou ze Sankt Petěrburgu do Moskvy za oknem kupé několikrát zahlédne koně. Hned první den tam nehybně stojí jako vyřezaní, rozestoupili se po úbočí, skupina deseti, dvanácti zvířat mezi několika stromy na vyvýšenině – a všichni jsou obrácení přesně stejným směrem. Julia už něco takového viděla a ví, že tak nestojí, protože by odtamtud něco nebo někoho očekávali, nýbrž jsou v tuto dobu nasměrování či nastavení jako hodinové ručičky, sami to nemůžou nijak ovlivnit, stejně jako ona je nucena mít někam namířeno, protože žádný život neexistuje, nesměruje-li k určitému místu, není-li nucen být přítomen v setkání s tím, co člověku přichází v ústřety, co se k němu blíží, co život přijímá a od čeho se oddaluje, jako příliv a odliv. Všechno pokračuje, jak má a přitom se všechno změnilo. Norsko je okupované.

Příliv a odliv, střídání času. To nejneuvěřitelnější, co kdy spatřila: jak se moře připlazilo, zpěnilo a samo sebe vyčerpalo, jen aby se pak sebralo a opět se vsálo samo do sebe. Jak klesalo a stoupalo v předem daném rytmu, jak *žilo*, stejně jako žije čas, když si teď uprostřed nové krajiny proráží cestu vpřed tím vším, co v sobě nese.

Mohla si ve vodě smočit bosé nohy a cítit, jak jí moře pohlcuje kotníky a pak i lýtky, brodila se vodou a ta ji pomalu polykala dvojími ústy, každá jednu nohu, takže se buď musela vrátit, nebo vyrůst, aby unikla té vodě i tomu, na co *tenkrát* myslela – spousta z toho, co člověk kdy viděl, se mu totiž vplíží do hlavy, usadí se tam a v klidu čeká, až se to bude moct zase vynořit – na hada, kterého viděla pár dní předtím. Právě sežral nějaké zvíře a ležel tam bezvládně uprostřed cesty s napjatou kůží jakoby přemožený vlastní kořistí.

Všechny věci počínají jedna v druhé.

Všechny věci žijí jedna z druhé.

Třeba i tihle koně stojí pohroužení ve vzpomínkách; ona neví, jestli si dokážou cokoli zapamatovat či jestli to vůbec potřebují, ale vypadá to tak, jako sdílená vzpomínka, jako

poklidný smutek, pod jehož slupkou dříme ostrážitost.

Cosí, co si koně pamatují, aniž by to věděli. Cosí, co by bez nich bylo zapomenuto.

Voda ji tenkrát podivným způsobem rozdělila, o nohou pod hladinou najednou už nic jistého nevěděla, jako by náležely jinému, vodnímu tělu. To se na hladině v podivném úhlu lámalo oproti skutečnému či nejbližšímu, vzdušnému tělu, nohy vypadaly jako zlomené. Plavat neuměla, nikdo ji to nenaučil, ale jednou – v Tamazule – schválně klopýtla, jen aby se směla položit na hladinu a celým tělem se ponořit pod vodu. I obličejem. Aby už *nad vodou* nic nezůstalo. Voda se kolem ní uzavřela a o nějakém vodním těle nemohla být řeč, protože byla potopená celá, s celým svým já byla *tam dole*.

A pak ji voda opět vynesla nahoru, cítila, že má sílu, že ji tam dole nechce mít, ta voda byla živá. *Pořád si ještě nacvičuješ, jak se narodit?* podivila se Maria, když se opět vynořila.

Theo se ještě nevrátil, určitě se potlouká chodbičkou a tahá z lidí rozumy o městě, kam mají namířeno. Na to, aby s ní v klidu vydržel v kupé, je příliš roztěkaný. Je tam sama a vystrkuje hlavu z okna co nejdál, přivírá oči ve větru, i když to vlastně žádný vítr není, je to jen pouhý vzduch, jímž si její obličej proráží cestu, a i ten je svým způsobem druhem vody, jak si nyní uvědomila, jako silný proud, jen tady člověk není nutně ušetřen dotěrných pohledů jako ve vodě. Právě teď ale na ni nikdo necívá a ona si vychutnává, že může obličej nastavit větru a nechat si provívat porost. Umí říct „můj obličej“ šesti jazyky, třeba to znamená, že jich má šest. Nebo sedm, protože jeden už existoval, než vzniklo samotné slovo, jeden se musel kdysi prodrat na povrch, když byla ještě hladká jako voda. Možná bylo všechno jen voda, a pak se objevila tvář. Možná ji našly ruce. Teď jsou obrácené dlaněmi proti sobě, spočívají jí na klíně, jako by svíraly hlavu, obličej, na který nemůžou zapomenout. Určitě to bude ten první. Který se ještě neukázal. Který se možná neukáže nikdy.

Julia ho cítí, cítí ho v dlaních. Jako by tiše hořely. Jako by čekaly.

Tajný obličej.

Který nikomu nepatří.

I její vousatá tvář se ale obrací k ostatním, k fasádám, které prozrazují, co se pod nimi skrývá. Lidem totiž v hlavě hučí velká, šedá koule života, jakási mlha halící slunce, které prosvítá v očích. Jen Theo v sobě žádnou takovou mlhu nemá. Má v sobě černou, jasnou noc.

Julia se potočí se a ucítí, jak jí porost čechrá vítr, ten na hlavě i vousy na čelisti; heboučký mech obrůstající pařez pod vodou.

Železný oř – výraz, co kdesi zaslechla. A stejně jako mají koně na úbočí jediný daný směr, jede i tenhle oř s Julií v útrobách tam, kam má namířeno, a nic s tím nenadělá. Co když je tomu tak i s ní, co když se i ona jen pohybuje po předem dané dráze, ubírá se předem vytyčeným směrem? A je-li tomu tak, je její drahou napříč kontinenty a hranicemi Theo?

Nebo něco jiného, méně viditelného, méně zjevného; a přece síla, které se nelze zpěčovat? Na terase u dona Pedra v Culicánu – buď tam, nebo před krbem – zaslechla hlasy hovořící o kolejích a drahách, o jiných drahách. Byly to tlumené, ale ostré diskuze přerušované plivanci,

kteřé pleskaly o kameny nebo vyhlodávaly syčící díry do plamenů, o světových stranách a o tom, jak dlouho trvá cesta mezi místy, která si Julia dodnes pamatuje a která nikdy nenavštívila. *El Comedero. Navolato.* Lidské tváře se topí ve večerním šeru, zato tato jména z něj stále ještě vystupují spolu s pachem vydělané kůže a potu, v barvách podobných těm, jež člověk vidí, jen když v denním světle rychle zavře oči.

A teď je tady, poprvé a možná naposled, na místě, které jí ubíhá před očima; projíždí zalesněnou krajinou a pořád se v ní vynořují dávná místa a hlasy. Nová místa jsou tak slabá, jejich existence je tak křehká, možná jsou ještě slabší než názvy, které jen zaslechla. Začít věřit v nějaké místo totiž není jen tak. Stejně jako nějakou dobu trvá, než člověk uvykne určitému slovu; *face*, například, obličej, a *Gesicht*, označující to, co se nazývá rostro. I slova jsou obličej, mají kontury, jež člověk začne rozeznávat až časem. Každopádně Julia už dlouho ví, že to tak zkrátka má a vždy mít bude, že pro ni je místo něco, co se rychle rozplyne, co se během pár měsíců vyčerpá. Zastávka, pauza, nadcházející odjezd. Theo, když začal mluvit o Evropě: *dám tě celému světu. A tobě dám celý svět.*

Myslel tím: vždy zůstaň tak dlouho, dokud tě neuvidí dost lidí. Dokud se tvůj obličej neokouká. Protože uvěřit lidskému obličejí chce svůj čas. A až začnou věřit, je načase odjet.

Theův svět, ten, který jí dal, se může jen a jen zmenšovat.

SMOLKA

Ochlupení, které na plodu vyraší v druhé půlce těhotenství jako kožíšek, se nazývá lanugo. Dlouhé, černé chloupky většinou, ne však vždy, do porodu zmizí, je to rouška noci, plod většinou část spolkně. V břišní dutině se lanugo smísí s hlenem a plodovou vodou, žlučí a buňkami střevního epitelu a vytvoří mekonium, též zvané smolka: jsou to tmavé, olivově zelené, nezapáchající výkaly konzistence dehtu, objevující se v prvních hodinách života dítěte. Poslední zbytky jeho původního světa, první svět, který dítě pohlí.

Groruddalen 1979

NESKUTEČNOST

Kafe, které si uvařil, je černočerné. Silné a černé jako dehet. Jako plášť samoty, krev osamění. A on ho nejen pije, ale také si jím vymazává ústa, jak to má ve zvyku. Každodenní konvice. Kafe v prvních dvou hrncích je ještě teplé, po zbytek dne a navečer ho usrkává studené. Moc dobré není, ale o to, co je dobré, v podstatě nejde; jde o to, aby si člověk osvojil drobné zvyky i zlozvyky, jejichž jediný přínos je ten, že si s nimi dává námahu, že si navykne na jistý rytmus, díky němuž je vědomí času snesitelné. Protože bez rytmu, bez pravidelného pulsování žádný čas neexistuje. Roky, dny, klokotání. Síla některých okamžiků, bezvýraznost jiných. Odkapávání dešťových krůpějí, jako by člověka někdo klepal kloubem prstu do týlu.

Vytrvalé, tenké kladívko spánku. Bílá komůrka v korunách borovic.

A přece – a to ona, ta drobná schránka, jistě považuje za zvláštní – ať proti životu člověk namítá cokoli, není nic jiného, než co být musí. Námitky vůči životu jsou prosté a pochopitelné, kdo by komu vyčítal, že se bojí smrti, utrpení, absence smyslu – jenže bez absence smyslu, utrpení a smrti by všechno bylo o tolik horší, ba přímo *nemožné*. Život navzdory všemu totiž nekončí, ubírá se dál, aby to nějak zvládl, dalo by se říct, že pokračuje, aby přežil, co jiného má ostatně dělat? Život je tenhle vítr, jsou to tyhle borovice. Co je to za zvuk?

Smrt je něco, co si člověk nosí v sobě, není to nic vnějšího. Krůček po krůčku se jí člověk stává.

Tik tak, poslouvej.

Z toho důvodu je to také zařízeno tak, že lidé svůj život vyprazdňují, prožívají ho, aniž by schraňovali to, co prožili, člověk je naopak čím dál tím chudší, čím dál tím prázdnější, nechává se unášet k periférii vlastního života, k bodu, kde už nemá moc co ztratit, a tím pádem se toho může vzdát. Kdyby se člověku podařilo život zcela naplnit, musel by se zřeknout příliš mnoha věcí, už samotný pocit, že to vše musí opustit, by byl nad jeho síly, kdyby tak říkajíc splynul se svým životem v jedno. Je pro něj tedy nemilosrdným požehnáním, že se před koncem s dostatečným předstihem začíná ze života vytrácet, že se mu život začíná vymykát z rukou, že se v něm člověk prakticky ztrácí. Neskutečnost je ve skutečnosti jediná obrana. Nesnesitelnost je jediná záchrana.

K tomu ona nemá co říct. Nebo snad ano?

Ne, nemá.

Dech ho naplňuje, udržuje ho v chodu, ale dech *není* on, ten muž sedící v křesle. V maringotce. Večer.

Rozdíl mezi nimi dvěma je ten, že jeho tělo stále ještě něco obsahuje. Cosi v něm stále přebývá. Cosi ho používá.

Muž do něj cosi vdechuje.

To, co člověk ztrácí, je jen prázdný prostor, protože o vše prožité už přece přišel, a neprožité může ukončit jen smrt. I to neprožité je ale notně omšelé a ořepané, ubrus tak ošoupaný, až je skoro průsvitný, poslední rouška, a když se strhne, vyjde najevo nicota halící další nicotu.

To, co člověk v životě promarní, je tudíž jeho úniková cesta, je to příprava.

A jako úniková cesta to není špatné, co? To, že se život kolem člověka takto sevře poté, co ho dotýčný – chtě nechtě – promarnil, poté co se každý (a to je bez debaty) svým vlastním, jedinečným způsobem života vzdal?

Ona nevypadá, že by s tím příliš souhlasila. Ale ano, člověk se života vzdá. Není na tom, že člověk dostává svolení promarnit svůj život, i cosi štědrého? – a tady, aniž by se nit myšlenky přetrhla, si Finn všimne, že když přemýšlí, přemýšlí nahlas, dokonce ani v hloubi této myšlenky neexistuje jediné bezhlasné slovo. Hlas jako železná kolejnice pod nánosem bahna.

Ten její se naopak podobá protáhlému odrazu měsíce na vodě.

Finn zvrátí hlavu a nechá poslední kapku kávy, aby si pomalu našla cestu přes okraj hrnku a sklouzla mu na jazyk. Je velmi hustá a Finn si dlouho myslí, že se zastavila a začala zasychat,

ale pak se kapka přece jen vzchopí a z posledních sil se vydá dál. Ona se dívá na něj, on se dívá na ni, ona mrkne; vzápětí k ní Finn přiskočí, hrnek od kávy se tříští o zem. Zdráhá se ale dotknout jejích očí, raději uchopí lem rukávu svetru, ruka uvnitř se sevře v pěst a stáhne se jako hlava želvy do krunýře. Pak mravence smete na podlahu, zvedne patu a uslyší – dřív, než se stane skutečností – křupnutí, jako když se rozdrtí zrnko cukru.

U vycpaných stvoření se lidé často nechají svést k tomu, aby se zaměřili hlavně na oči, jako kdyby jejich vlastní zrakové orgány vyhledávaly především to, co je jim blízké, tedy i vlastní obraz, což ovšem také znamená: vlastní prohru, prohru všech obrazů. V ničem se jednoduchost a věčnost neprolíná tak jako v pohledu skleněného oka. Ale co její ústa, rty, přes které se muselo prodrat každické její slovo i dech? Právě tam se přece odehrávala komunikace s vnějším světem. Mezi těmi velkými, masitými rty, které, ač je to k nevíře, si stále uchovaly jistou smyslnost.

To, že je striktně vzato mrtvá, se teď zdá být poněkud nepodstatné, v zásadě je to dodatečná informace, vezmeme-li v úvahu, nakolik je život připravený oslabovat, vyprazdňovat a opouštět schránky, které vyplňoval, jen aby stvořil jakousi prázdnotu či bezduchost, kam jsou vtaženi všichni umírající. Možná to prostě její smrt vzdala, polevila, ustala. Stejně jako život měla i její smrt svůj čas. Každopádně si toho, že je mrtvá, už Finn nijak zvlášť nevšímá.

Zapálí si ubalenou cigaretu: praskání tabáku vyschlého na troud, pocit, že má v mozku svaly, smršťující se vlákna. V tom případě ovšem jeho paměť zasáhla svalová atrofie, protože si nemůže vzpomenout, jak se ta žena jmenuje, a to ho trápí. Časem se mu ale přece jen začíná jedno jméno neodbytně drát na mysl, zmocňuje se ho nutkání ji pojmenovat; bude jí říkat Edith. Ne že by se tak skutečně jmenovala, ale pojmenování jen umocňuje záhadnost pojmenovaného; stín bezejmennosti beztak nezmizí.

V zásadě je to tak nejlepší, že to, čím člověk byl, mizí. Že svět nezanikne pod nánosy odžitého, nerozložitelného života.

Finn na ni, na to staré haraburdí, vrhne pohled. Bez urážky, do kategorie haraburdí spadá i on. A má za to, že ona s ním souhlasí.

Nezapomeň dolít petrolej.

Víceméně současně vyšlehne z plápolajícího knotu v posledním, zoufalém záblesku plamen a vzápětí zhasne. Jistě, Finn petrolej dolije, ale až se rozední. Momentálně si nevidí ani na kalhoty, když však oči přivyknou slabému svitu hvězd, jejich obrysy se postupně začnou zase vynořovat. Jsou to celkem příjemné, přátelské kalhoty. Do té doby: tělo zevnitř. Dech, krev, teplo.

Proud vzduchu v žoku lidského masa.

Možná to s ním je stejné jako s ní, protože když v příšeří začne rozeznávat její obrysy, postava v rohu jako by obživla.

Ano, přítomnost je třeba brát s rezervou, musí se s ní nakládat s jistou lehkostí, ne-li přímo skepsí. Když člověku začne docházet, že každický okamžik v dějinách byl svého času přítomnou chvílí, nezodpovědnou, lehkovážnou přítomností rozpínající se do všech stran, je rázem těžší brát ty chvíle vážně, přesněji řečeno: vždyť se mohlo stát cokoliv, především proto, že tyto

události jsou zabaleny do prázdna, do prázdnoty, která snímá pocit zodpovědnosti a kterou pak historie překryje. Jinými slovy se z dějin stává krycí historka, ale také jakési odlehčení, člověk se může opřít o retrospektivní pohled, o selektivní skutečnost. O to, že se něco něčím skutečně stalo. Je to – no ano, je to *fantastické*. Člověk má přílišný sklon k uctivosti a zapomíná na drzou povahu přítomného okamžiku.

V jejích očích, které Finn už vlastně nedokáže rozeznat, se ovšem nic z toho tak jasně nejeví. Nespál se.

Hořící hlavička sirky se téměř dotýká jejích rtů. Pomalá světluška, která ve tmě rozžihá oheň. Šumění v korunách stromů prozrazuje, že se venku zase zvedl vítr.

Existuje síla, která člověka vrhne na dráhu směřující do nitra. Dostředivá síla. Směrem k něčemu stále prázdnějšímu, stále víc vlastnímu.

Finn otevře ústa, ale nic v nich není. Všechno je vypuštěné, všechno už je venku. Světluška do té prastaré sluje vlétne.

Moskva, zima 1860

GOG/MAGOG

Když zaslechne první zvuk, venkovní lucerna ještě nehoří (ta, která jí předchozího večera vyplivla na rameno kapku horkého oleje ve chvíli, kdy ji mýjela), ale měsíční světlo ozařuje polovinu ulice, a třebaže se Julia pokouší znovu usnout, ví, že tam bude ležet a čekat na další zvuk, takže může klidně předběhnout samu sebe, vstát a jít k němu do ložnice. Tělo má zdřevěnělé, spánek ji stále svírá jako jakási lepkavá mlha. S šaty je to skoro obráceně, ty ve spánku zplihly, a přesto je její tělo vnímá jako cosi lehce cizího, jako kdyby se ani ony ještě úplně neprobudily.

Je tu ale ještě jiný důvod, proč jí šaty nepadnou tak jako dřív.

Theo stojí, tak jak ho Pánbůh stvořil, ve světle, které dopadá okny ze dvora. Zírá na ni, ale jeho pohled jako by přicházel odjinud, z jiné doby.

Gog, nebo Magog?

Takhle se jí zeptá, a zdá se, že na té otázce závisí všechno.

Nenapadá ji, co na to říct, i když by ráda pronesla něco souhlasného, aby nepojal podezření ohledně propasti, která je dělí. Kdysi byla dítětem, jež věřilo, že měsíc je slunce v noční podobě. Občas byly měsíc i slunce sice na obloze vidět současně, to ale nebylo v rozporu s jejím přesvědčením. Kdosi jí musel vysvětlit, že to stejná věc být nemůže, protože nic nemůže existovat současně ve dvou různých podobách. Přesto nevadilo, že se to, co klesalo a ztrácelo se, zjevovalo společně s tím, co stoupalo a rostlo. Že to, co mizelo, také smělo mít na obloze své místo.

Julia vidí, jak mu na bledém těle v chladné místnosti naskakuje husí kůže jako kapky na kaluži v hustém dešti. On sám si ani nevšimne, že je mu zima.

Gog, nebo Magog? zopakuje Theo se stejnou naléhavostí.

Gog...?

Ne! Magog!

Theodore Lent má útlou postavu; navzdory tomu je obdařen robustním barytonem. Ukazovákem a palcem si rychle dvakrát rychle přejede pravou polovinu úzkého navoskovaného knírku – gesto, které Julia zná až moc dobře a kvůli kterému vypadá tahle polovina často o trochu užší a špičatější než ta druhá. Ten pohyb mu zároveň trochu rozhoupe pyj. Když to viděla poprvé, připomínalo jí to krůty, které se potácivě kolébaly za drátěným plotem v Clevelandu, s masitými záhyby a výstupky pod ohnivě rudým krkem. Vlastní ruce musela odnaučit podléhat nutkání pohrávat si s vousy, zakazoval jí to už don Pedro, *co ty ruce, Julie*, zhruba stejnými slovy napomínal syna Juana, jehož prsty za žádných okolností nedokázaly nechat rozkrok na pokoji; kulatý, bezvýrazný obličej, všetečné ruce, don Pedro se k němu choval víceméně jako k psisku. Aniž by se o tom slovem zmínila, snažila se Maria dohlédnout na to, aby Juan nikdy nezůstával s žádnou z dívek sám.

Juliiiny vlastní prsty – *jsou to tvé kořeny zapuštěné do vzduchu*, říkala Maria a byla toho názoru, že si s nimi má Julia hrát tam, ve vzduchu, ne se probírat ve vousech – se musely omezit na ranní a večerní pročesávání hřebínkem s jemnými zuby. Odvedl práci, jíž se prsty musely vzdát. I hřebínek byl z kostí, ne ze slonoviny, Julia občas zuby, které kdysi vězely uvnitř zvířete, hladila, dodávalo jí to sílu. Ve světě toho bylo tolik, co mělo být něčím dočista jiným, než čím ve skutečnosti bylo.

Magog, je to Magog. Vyhrknutá slova se smrskla na pouhé zamumlání. Pak Theo zmlkl. Ne, vyštěkl to ještě jednou: *Magog*. Jako krátké odkašlání. Dál stojí u okna, zdá se, že už si jí nevšímá. Je sám. Ohryzek se mu posouvá nahoru a dolů, ostrý a pomalý, jako žiletka pod kůží.

Za takových nocí se mu sotva odvažuje pohlédnout do očí, protože neví, koho to má před sebou, kdo je v něm, když není sám sebou. Jeho tělesná schránka, kůže, vlasy i hlas, to všechno je on, ale to, co se leskne v uhlících jeho očí, to Theo není.

Gog, nebo Magog.

Ačkoliv se ho v tom měsíčním stavu, kdy nesvítí sám od sebe, bojí, přistoupí k němu a dotkne se ho, položí mu ruku na předloktí opřené o okenní římsu. A ve chvíli, kdy na něj sáhne, jako by pocítila i stín vlastního života. Letmý kontakt její a jeho kůže, který je i není skutečný. Jednou jí na předloktí položila ruku jedna hraběnka, ale předtím si stáhla rukavici: byl to tak chladný dotek, jako by přišel z jiné krajiny, z nekonečné, modré pomalosti, která se jí také zračila v očích.

Až se ale dítě narodí, bude jí někdo fyzicky nablízku pořád.

Někdo, kdo bude její, ale nebude to ona sama.

Musí se zbavit myšlenek na věc, již někdo hodil na scénu, protože si nechce pamatovat, co tam viděla. Nechce si ani vybavit nadšení, které se Thea při tom incidentu zmocnilo; nechce myslet na to, že to možná objednal on sám, aniž by ji do té záležitosti zasvětil. Jestli to bylo nenarozené jehně či pes znetvořený hašeným vápnem nebo aqua fortis prakticky k nepoznání, jak jí pak vysvětlil – chtěl ji tím *uchlácholit*? – a jestli to mělo dvě hlavy, nebo pět končetin, aťsi je to kdekoliv, hlavně aby to bylo daleko, mimo její hlavu, její zorné pole, její tělo.

Zvedne Theovu paži a odvede ho k posteli; počítá s tím, že se Theo bude zdráhat nebo že ji

máchnutím ruky pošle pryč, ale on ji nečekaně ochotně následuje; jakkoliv to zní šíleně, zvednutá paže budí dojem, že ho Julia odvádí na taneční parket, a navíc se teď podobá mechanické verzi sebe samého, jak jen to jde. Když ho chce Julia uložit, Theo ani nemukne, naopak si způsobně lehne a nechá ji, aby mu přitáhla vlněnou přikrývku až k bradě. Možná mu i tak bude zima, ale ona se ani nepokusí ho přimět, aby si zase natáhl svetr a kalhoty, které si předtím svlékl. Z oblečení v nohách postele vyrostlo nízké, rozeklané pohoří, tmavší zákoutí v příšeří.

Theo hned nezavře oči; i když Julia odejde, dlouho tam jen tak leží, jako by zíral do stropu. Je slyšet, jak dýchá, zornice těkají. Z hrudi mu pomalu vyrůstá jakýsi stín s nejasnými obrysy, podobný pěsti či hlavičce. Stín zůstane viset několik palců nad ním, dokud nezačne svítat.